

Gepersonaliseerd leren en daltononderwijs

René Berends

Afgelopen najaar heeft een aantal daltonopleiders en leden van de kenniskring van het lectoraat overleg gevoerd met de directeur van daltonschool De Vlonder uit Emmen over de vraag wat een daltonschool moet met de nieuwe modegrill van 'gepersonaliseerd leren'. In het hiernavolgende volgt een verslag van de eerste discussie.

Inleiding

Hoogleraar transitiekunde Jan Rotmans stelt dat we de huidige tijd niet moeten omschrijven als een tijdperk van verandering, maar als een verandering van tijdperk. Ook in het onderwijs zullen we de gevolgen hiervan ondervinden, stelt hij. Onderwijs dat nog gebaseerd is op het idee van het leerstofjaarklassensysteem, stamt namelijk uit de negentiende eeuw en voldoet niet meer aan de eisen van de moderne tijd. De traditionele vernieuwingsbewegingen hadden zo'n honderd jaar geleden al kritiek op dit systeem. Maar we weten hoe lastig het is om grootschalige systeemveranderingen in het onderwijs door te voeren. Waar de traditionele vernieuwers voluit experimenteerden, zat het reguliere onderwijs decennia lang met de handen in het haar toen ze moesten differentiëren en individualiseren, toen de zorgbreedte vergroot moest worden, toen er meer passend en adaptief gewerkt moest worden en het onderwijs meer afgestemd diende te worden op de leerlingen. Recent werd het werken groepsplannen geïntroduceerd, om maar iets van differentiatie tot stand te brengen. Maar bij al die pogingen werd steeds vanuit het systeem gedacht. Het was de school en de leraar die het aanbod passend moesten maken op al die verschillende kinderen. Schoorvoetend hebben traditionele vernieuwingscholen meegedaan aan die ontwikkelingen, vaak gedwongen door besturen en samenwerkingsverbanden en soms noodgedwongen doordat gebruikte methoden hiervan uitgingen. Met name het werken met groepsplannen voelde vaak 'verkeerd', omdat het differentiëren in drie groepen haaks staat op de individualisatiepotentie, die de traditionele vernieuwers vanuit de eigen kernwaarden en principes al hebben.

Gepersonaliseerd is anders

Oppervlakkig gezien lijkt gepersonaliseerd leren weer een nieuwe term om het oude probleem van het klassikale onderwijs te benoemen. Toch gaat het om echt wat anders, want bij gepersonaliseerd leren staat nu de leerling samen met de leraar aan het stuur. Ze zijn samen in overleg over het onderwijs dat vormgegeven dient te worden. Voorheen werd er dan wel 'afgestemd' op niveaus, interesses, e.d. van de kinderen, maar het was toch steeds de leraar die dat afstemmen deed. Bij gepersonaliseerd onderwijs is de leerling partner.

Past gepersonaliseerd leren bij dalton? In ieder geval bij Parkhurst!

Als Helen Parkhurst – net 18 jaar – in Waterville op haar eerste schooltje gaat werken, valt de kennismaking met het schoolgebouw haar zwaar. Ze schrikt van het strikte rooster dat haar voorgangers hebben achtergelaten. Bovendien vindt ze de inrichting, de klassikale opstelling en de enorme potkachel in de klas deprimerend. Het doet haar denken aan het onderwijs dat zij zelf gehad heeft. En dat was nu net wat ze 'anders wilde doen'.

Ze hoort dat twee van haar voorgangers zijn weggepest. En er zitten tussen de 45 kinderen in haar schoolklas leerlingen die al 16 jaar oud zijn, net iets jonger dan zijzelf is.

En wat er dan gebeurt zou je in de terminologie van nu personalisatie van het onderwijs kunnen noemen. Parkhurst nodigt in de laatste week van de zomervakantie de oudste leerlingen uit om te overleggen hoe ze er samen een plezierig jaar van kunnen maken. De kinderen zijn nieuwsgierig en 'open minded' en willen best overleggen.

Parkhurst zegt dat ze graag wil dat de kinderen meedenken. En zo ontstaat het plan om de tafeltjes uit de houten vloer te schroeven en ze in te delen in groepjes. Elk vak kan dan een tafelgroep krijgen, zodat de kinderen elkaar in de verschillende groepen en van verschillende leeftijden kunnen ontmoeten rond hetzelfde vak. De oudere leerlingen kunnen dan meteen de kleintjes wat in de gaten houden en ze kunnen elkaar onderling helpen. Ze vinden dat ze ook veel van elkaar kunnen leren. In het gesprek geven de kinderen ook aan interessante, betekenisvolle taken te willen krijgen, waar ze lekker zelfstandig en met keuzevrijheid aan kunnen doorwerken. Ze vinden

een strak lesplan vervelend omdat ze daarbij veel op hun beurt moeten wachten voor de overhoringen. In de taken moet ook meer samenhang in de vakken aangebracht worden.

Tijdens het gesprek met Parkhurst geven de kinderen ook aan dat ze meer verantwoordelijkheid voor zichzelf en voor elkaar willen dragen en samen de school kunnen onderhouden en schoonhouden.

Parkhurst is verheugd dat de kinderen zo constructief meedenken. Ze ontdekt dat dat ook precies is, wat kinderen eigenlijk willen. Ze willen serieus genomen worden en als gesprekspartner worden gezien.

Parkhurst spreekt verder af om regelmatig met elkaar het werk in de klas te evalueren en wijzigingen in de aanpak aan te brengen als ze dat samen nodig vinden.

Een stem in de eigen ontwikkeling

Eigenlijk gaat het hier om het personaliseren van onderwijs. Want niet alleen gaat het om het bespreken van de werkwijze met de groep oudste leerlingen, als het schooljaar eenmaal start, spreekt Parkhurst met alle leerlingen over de taak, de te stellen doelen, de te maken opdrachten en over het plannen van het werk. Wil je Parkhurst in één zin typeren, dan gaat het er haer om het kind een stem te geven in zijn eigen ontwikkeling.

Eigenaarschap

Ownership over het eigen leren betekent dat kinderen doordrongen raken van het idee dat ze 'niet voor de juf of meester', maar voor zichzelf leren. Dit veronderstelt dat er vanuit doelen gewerkt wordt. Leren wordt een doelgerichte activiteit, waarbij het niet alleen gaat om het 'aanvaarden' van de schoolse doelen, maar ook om het stellen van eigen doelen door de leerlingen, zodat ze ervaren dat onderwijs ook een persoonlijk belang heeft, het belang om eigen interesses, voorkeuren en talenten te ontdekken en te ontwikkelen.

Bij zowel de schoolse als de persoonlijke doelen moeten leerlingen 'eigenaar' van het eigen leerproces worden. Daarbij is het curriculaire spinnenweb van Van den Akker (2004) een hanteerbaar hulpmiddel. Het model laat zien dat 'eigenaarschap' als element van een schoolvisie op alle elementen van het web gerealiseerd kan worden.

Differentiëren bij gepersonaliseerd leren

Als kinderen meesturen en nadenken over de planning van hun doelen en het werk, dan moeten leraren wel beseffen dat ze daarbij moeten differentiëren. Kinderen verschillen immers in behoeftes en mogelijkheden. De vraag van het kind is ook hier: 'help me het zelf te doen' (Montessori). En die hulp ziet er voor elk kind natuurlijk anders uit. Het gaat om het aanbrengen van differentiatie in het gepersonaliseerd leren.

Zelfsturend leren

Als gepersonaliseerd leren betekent dat leraar en leerling samen aan het stuur staan, dan is het belangrijk dat zelfsturende vermogen van leerlingen nader onder de loep te nemen. Dat kan bijvoorbeeld met het materiaal van het lectoraat rond de iSelf-aanpak (Sins, e.a., 2018).

Invoering van gepersonaliseerd leren

Veel schoolteams zijn enthousiast over het idee om kinderen meer eigenaar te laten zijn over het eigen leren, maar het is wel zaak om het gefaseerd in te voeren.

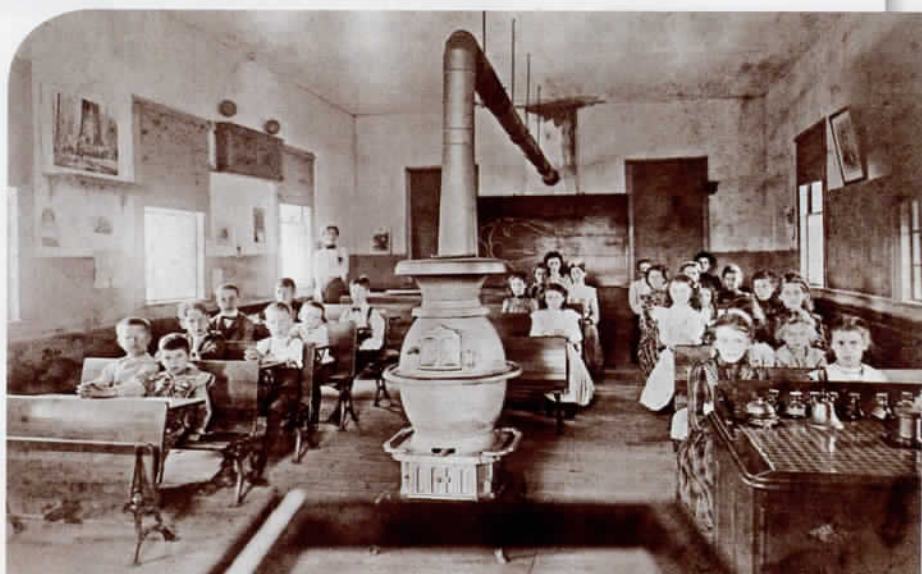
De weektaak biedt daarbij de nodige mogelijkheden, maar we moeten de taak dan niet zien als een opsomming van de opdrachten die uitgevoerd moeten worden. Dat bevordert over het algemeen een 'klaarafhouding' en een consumentenhouding.

De taak zou bij vormen van gepersonaliseerd leren leerlingen de keuzes moeten bieden (gedeeltelijk) zelf doelen te stellen en het werk dat daarvoor gedaan moet worden, zelf te laten plannen.

Gepersonaliseerd daltononderwijs, waarbij leerlingen participeren in het eigen leren, in plaats van onderwijs ondergaan, vraagt van daltonleraren en -leerlingen een wijziging van de mindset. Er is een vorm van omdenken nodig, waarbij het traditionele idee over 'de' school met een leraar die het aanbod bepaalt, geleidelijk wijzigt. Met het stapsgewijs invoeren van genoemde elementen bij het werken met de 'nieuwe' daltontaak kunnen daltonscholen, aansluitend bij de eigen 'roots', de behoefte aan meer gepersonaliseerd onderwijs goed realiseren.

Literatuur

Sins, P. (red). (2018). *iSelf. Aanpak voor het bevorderen van zelfsturend leren door leraren*. Deventer: SPEUP.

Klaslokaal begin 20e eeuw, zoals Helen Parkhurst mogelijk aangetroffen zou kunnen hebben. Beeld: Nieuw Historisch Daltonarchief